تعاون، سال بیستم، شماره ۲۰۸ و ۲۰۹، آبان و آذر ۱۳۸۸

بررسی صندوق قرض‌الحسنه مردمی احسان (طایفه ندری) شهرستان جوانرود

رحمت میرزائی[۱]

چکیده

این مقاله به بررسی صندوق قرض‌الحسنه احسان (طایفه ندری)شهرستان جوانرود به عنوان الگویی از یک سازمان حمایت اجتماعی غیر رسمی مردمی می‌پردازدتا ماهیت رفتارهای حمـایتی و یـاریگرانه گـروهی و نیز عوامل و انگیزه‌های تشکیل این صندوق و کارکردهای آن مشخص شوند.

این پژوهش یک مطالعه توصیفی است و اطلاعات برپایه اسناد موجود و مصاحبه با ۲۸ نفرازاعضای فعال صندوق در فاصله ماه های فروردین تا تیر ماه سال ۱۳۸۶ گردآوری و تحلیل شده است.

نتایج مطالعه نشان می‌دهد که متغیرهای آگاهی واطمینان از مشکلات مردم و شرایط فقر و نیازمندی جامعه، اعتقاد به مؤثر بودن کمکها (وام) در رفع مشکلات اعضا، همبستگی و اتحاد، خویشاوندبودن و احساسات و عواطف بیشترین تأثیر را در تشکیل این سازمان غیررسمی دارند .

---

۱ . عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور پاوه e-mail: rm_1983@yahoo.com

کلیدواژه‌ها:

صندوق قرض الحسنه احسان، طایفه ندری، جوانرود

مقدمه

افراد برای پیوستن به یک مجموعه انگیزه خاصی دارند؛ به عبارتی آنها به منظور برآوردن نیازهای شخصیتی و روانی و تواناییهای خود به یک سازمان می‌پیوندند. آنان در می یابند هدفهایی را که یک شخص به تنهایی نمی تواند تحقق بخشد، می توانند در چارچوب فعالیتهای سازمانی محقق سازند. بنابراین، افراد برای رسیدن به اهداف خود به تشکیل سازمان مبادرت می‌ورزند. اگر چه اهداف یک سازمان تولیدی، با اهداف یک سازمان آموزشی و تجاری متفاوت می باشد، ولی وجه مشترک کلیه سازمانهای انسانی آن است که از اجتماع افرادی تشکیل شده‌اند که به طور دسته جمعی تحت رهبری واحد با امکانات واحد به منظور رسیدن به هدف خاصی همکاری می کنند. بدین ترتیب سازمان عبارت است از یک رشته روابط منظم بین افرادی با وظایف متنوع و پیچیده که به منظور رسیدن به هدفهایی خاصی می کوشند. به دیگر سخن، سازمان، اجتماعی است از انسانهایی که به رغم عقاید و نظریات مختلف و متفاوت، همگی با استفاده از کلیه امکانات و منابع برای به ثمر رسیدن یک یا چند هدف معین تلاش و همکاری می نمایند (محمد علیزاد،۱۳۸۲، ۶۷).

و اما سازمان غیر رسمی سازمانی است مرکب از افرادی که به طور داوطلبانه و به منظور دستیابی به اهدافی مشترک دور هم جمع می‌شوند تا یک سازمان اجتماعی، اقتصادی و در نوع خاص خود، فرهنگی را بر اساس قوانین تهیه شده (اساسنامه)، تشکیل دهند (سعیدی،۱۳۸۲، ۳۸). سازمانهای غیر دولتی به عنوان سازمانهای غیر رسمی در هر نظام با هدف جلب مشارکت مردم در تعیین سرنوشت خود از طریق توانمندسازی آنها در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می توانند فعال شوند. تکوین و شکل گیری این سازمانها زیربنای جامعه مدنی را می سازد؛ جامعه‌ای متشکل از مجموعه‌ای از نهادها، مؤسسات، انجمنها، تشکلهای خصوصی و غیرخصوصی که کم وبیش مستقل از دولت هستند و روابط درونی و بیرونی آنها کمتر آمرانه و بیشتر داوطلبانه است(علوی تبار ،۱۳۷۶، ۷).

به طور کلی بررسی یاریگرانه و دگرخواهانه افراد یکی از موضوعات عمده‌ای بوده که توجه صاحب نظران اجتماعی، سیاستگذاران و برنامه‌ریزان را از چندین لحاظ به خود مشغول داشته است. نخستین ارزش ذاتی این نوع تعاملات انسانی، آثاری است که بر مناسبات ارزشمند انسانی بر جای می گذارند. از آنجا که رفتارهای نوع‌دوستانه، مناسبات تعاونی اصیل را در جامعه گسترش می دهند، از این رو شرایط عینی را برای افزایش مودت اجتماعی و کاهش محرومیت اجتماعی فراهم می نمایند. دوم، به دلیل کارکردها و الزاماتی است که کنشهای مشارکتی از جمله رفتارهای حمایتی، برای ایجاد و دوام نظم اجتماعی در پی دارند. سوم، رفتارهای حمایتی، ویژگی عام تمام جوامع در طول تاریخ اعم از سنتی و جدید بوده و وجود نهادهای خیریه و تکامل آنها چه در سطح ملی و چه بین المللی گویای این حقیقت است(شکوری ،۱۳۸۴، ۳۵۸).

در ایران بر حسب ضرورتهای نظام اجتماعی و بر اساس ارزشهای مذهبی، محلی و قومی، مواردی از شکل گیری و اعلام موجودیت سازمانهای غیررسمی در ایران قابل مشاهده است(عبدالهی و همکاران، ۱۳۸۵، ۲۷۸). اشکال جدید تعامل سازمان‌یافته مردم در قالب سازمانهای غیر رسمی متجلی شده است. سازمانهای غیررسمی با طراحی بستر اجتماعی غیررسمی و آن هم در قالب شبکه های افقی اجتماعی به عنوان کنشگران اجتماعی به فعالیت می پردازند. هدف این مقاله بررسی رفتارهای حمایتی، عوامل و انگیزه ها در قالب یک مطالعه موردی در زمینه یک سازمان اجتماعیِ غیررسمیِ مردمی است. این نوع رفتارها در قالب کنشهای مشارکتیِ یاریگرانه ودگرخواهانهٔ افراد مطرح می شوند و بخش عمده آنها در چارچوب اعمال نوع دوستانه از قبیل کمک به مستمندان و حمایت از دیگر نیازمندان، نمود عینی پیدا می کند.

روش تحقیق

این پژوهش درصدد توصیف و بررسی ساختار و کارکرد و مسائل و مشکلات صندوق قرض الحسنه احسان (طایفه ندری)در شهرستان جوانرود است. جهت معرفی وضعیت موجود

صندوق از اسناد و مدارک موجود نیز استفاده شده است. اطلاعات از طریق سؤالات باز و مصاحبه با ۲۸ نفر از اعضای فعال صندوق از جمله مدیر عامل و هیئت مدیره که به صورت کاملاً تصادفی از میان ۲۸۰ نفر انتخاب شدند، جمع آوری گردید.

مبانی نظری

۱.چگونگی شکل‌گیری ساختار سازمانی

بنا به ویژگیهای جامعه سنتی و عشایری و ارتباط عاطفی موجود میان خانواده های این طایفه(طایفه ندری)، بزرگان طایفه تصمیم‌گرفتند برای خانواده های بی بضاعت و خانواده‌هایی که به علتهای مختلفی (تصادفات، مرگ ومیر، ورشکستگی، آتش سوزی، قتل و ...) دچار مشکلی می‌شدند، مبلغی به عنوان کمک جمع‌آوری شود. بعدها این کمکها با مشارکت افراد تحصیل‌کرده طایفه جهت کارایی بیشتر و جلوگیری از تحقیر این خانواده ها شکل دیگری به خود گرفت و آن تشکیل صندوق قرض الحسنه احسان جهت وام دهی از سپرده های خود اعضا و در کنار آن، صندوق خیرات جهت حمایت از اقوام و خویشان بود. بدین ترتیب چیزی که باعث شد ساختار کمکها شکل منظمی به خود بگیرد، وجود افراد دلسوز و فرهیخته بود که تصمیم گرفتند صندوق حمایتی و قرض الحسنه تشکیل شود.

۲.ویژگیهای ساختار سازمانی صندوق

– اختصاصی بودن آن: یعنی غیر از افراد طایفه از افراد دیگری عضوگیری نمی شود و حتی کمکهای جمع آوری شده نخست در میان خانواده های طایفه تقسیم می گردد و به ندرت پیش می آید که به افراد دیگر طوایف کمک شود.

– داشتن روحیه تعاون و ارتباط خوب افراد با هم: این مسئله باعث تقویت انگیزه بعضی نخبه های این طایفه در راستای جایگزینی روش نوین کمک رسانی به جای روشهای پراکنده و سنتی شده است.

این صندوق با حضور اکثریت خانواده ها و پرداخت حق عضویت ماهانه و اعطای تسهیلات ادامه حیات داد و همچنین هر فرد بدون اکراه مبلغی هم به عنوان کمک به افراد محروم و مستمند در کنار صندوق به حساب صندوق خیرات واریز می‌کند. هر کدام از افراد طایفه بنا به تعصب نژادی و قبیله‌ای و نیز روحیه قوم‌گراییِ ناشی از تأثیر خانواده در فرزندان، مسئول است در این کار شرکت کند و اگر کسی این کار را انجام ندهد به نوعی مطرود و منزوی و محروم از کمک دیگران می شود.

۳.چگونگی شکل‌گیری فرهنگ سازمان

فرهنگ این سازمانِ غیر رسمی به فرهنگ گذشته طوایف بر می گردد، بدین گونه که نوعی رقابت بین این طایفه با طوایف دیگر برای کاهش فقر و تکدی گری وجود داشته است که به همراه سایر عوامل دیگر از جمله رئیس طایفه و انسجام و اتحادحاکم بر طایفه،فرهنگ این سازمان را شکل داده‌اند .

طایفه ندری

طایفه ندری یکی از طوایف شهرستان جوانرود می باشد. این طایفه از طایفه‌های با قدمت کردستان است که در گذشته از ۱۵۰ خانوار ساکن در مناطق میرگه سار، آب ده لان (آب دالان)، جوانرود، ماهی دشت تشکیل شده بود. به نظر می‌رسد ندری ها به جامانده تیره و طایفه نایری باشند که بعدها اسمشان را به ندری تغیر داده اند. امروزه این طایفه بالغ بر ۱۵۰۰ خانوار دارد که بیشتر در دو شهرستان جوانرود و روانسر ساکن هستند.

بحث و تحلیل

۱.تاریخچه صندوق قرض الحسنه احسان

صندوق قرض الحسنه احسان طایفه ندری با الهام از شرایط فرهنگی و مذهبی، در دی ماه ۱۳۷۹ به منظور جلوگیری از اجحاف ربا خواران و انجام خدمات عام المنفعه و نشر و تعلیم

و ترویج فرهنگ اسلامی و تأمین احتیاجات مالی گروه (طایفه ندری) تأسیس شد. پس از سه ماه جمع آوری سرمایه، صندوق مزبور فعالیت خود را جهت اعطای وام به اعضای واجد شرایط آغاز نمود. در نتیجه علاقه‌مندی و استقبال طایفه ندری، صندوق توانسته است در ۶ سال گذشته اعضای خود را از ۲۹ نفر به ۲۸۰نفر و سرمایه خود را از ۹/۳۵ میلیون ریال به ۳۳۶/۲۶ میلیون ریال افزایش دهد. اساسنامه فعلی صندوق مشتمل بر ۱۷ ماده و ۴۶ بند می‌باشد که در تاریخ ۷۹/۹/۲۵ به تصویب مجمع عمومی رسیده است. در کنار این صندوق، صندوق دیگری به نام صندوق خیرات وجود دارد که مکمل آن می باشد. در طول سال هر یک از اعضای صندوق هنگام وام گرفتن و یا در مواقع دیگر به صورت داوطلبانه و به تناسب بضاعت خود، مقداری پول در این صندوق واریز می کنند تا سرمایه صندوق تأمین شود. راه دیگر تأمین سرمایه صندوق خیرات این است که هر ساله اعضای صندوق در ماه مبارک رمضان زکات فطریه و صدقات و نذورات اعضای خانواده خود را جمع آوری و در این صندوق واریز می کنند تا به افراد مستمند، فقیر، دانش آموزان و دانشجویان بی بضاعت کمک شود. کارکرد دیگر صندوق خیرات پرداخت اقساط عقب افتاده افراد مستأصل با تشخیص هیئت مدیره و مدیر عامل است.

۲.مشخصات اعضای صندوق

۱.۲. تعداد اعضا

تعداد اعضای صندوق از بدو تأسیس تا سال ۱۳۸۶ از روند افزایشی برخوردار بوده است(جدول۱).

جدول۱. تعداد اعضای صندوق در سالهای مختلف فعالیت

سال	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸٤	۱۳۸۵	۱۳۸٦
تعدادعضا	۲۹	۳۵	۹۶	۱۰۴	۱۱۵	۱۹۶	۲۴۳	۲۸۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همان طور که جدول ۱ نشان می دهد، هر سال بر تعداد اعضای صندوق افزوده می شود و از این نظر روند رو به رشدی وجود دارد. متوسط افزایش اعضای صندوق در هر سال ۳۰ تا ۴۰ نفر می‌باشد. گفتنی است که از ۲۸۰ نفر عضو ۱۸۴ نفر مرد و ۹۶ نفر زن می باشند. جدول۲ نوع فعالیت این افراد را نشان می‌دهد.

جدول ۲. تعداد اعضای صندوق از لحاظ جنسیت و شغل

تعداد کل اعضا	مرد		زن	
	شغل دولتی	شغل آزاد یا بدون شغل	شغل دولتی	شغل آزاد یا بدون شغل
۲۸۰	۵۱	۱۳۳	۱۴	۸۲
سهم (درصد)	۶۵		۳۵	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۲.۲. سن اعضای صندوق

بر اساس اساسنامه صندوق، سن افراد برای عضویت نباید کمتر از ده سال باشد.

خلاصه اطلاعات به دست آمده در مورد سن اعضای صندوق در جدول۳ آمده است. چنانکه ملاحظه می گردد، ۲۰ نفر از اعضا در گروه سنی ۱۰-۲۰ سال، ۶۸ نفر در گروه ۲۱-۳۰ سال، ۸۶ نفر در گروه ۳۱-۴۰ سال، ۱۰ نفر در گروه ۴۱-۵۰ سال و ۶ نفر در گروه سنی ۵۱-۶۰ سال قرار دارند. این صندوق عضوی بالاتر از ۶۰ سال ندارد.

جدول۳. سن اعضای صندوق قرض‌الحسنه احسان

فاصله سنی	۲۰-۱۰	۳۰-۲۱	۴۰-۳۱	۵۰-۴۱	۶۰-۵۱
تعداد	۲۰	۶۸	۸۶	۱۰۰	۶
درصد	۷/۱۴	۲۴/۲۹	۳۰/۷۲	۳۵/۷۱	۲/۱۴

مأخذ: یافته های تحقیق

همان طورکه جدول ۳ نشان می دهد، بیشتر اعضای صندوق جوانند و این جوان بودن به پویایی و موفقیت صندوق کمک می کند.

۳. حدود و نحوه عملیات صندوق

حدود و نحوه عملیات صندوق برپایه اساسنامه مورخ ۱۳۷۹/۹/۲۵ و اظهارات مدیرعامل عبارتند از :

الف) افتتاح حساب سپرده‌ها منحصراً برای اعضای طایفه ندری؛

ب) اعطای وام بدون بهره به اعضای صندوق؛

ج)اعطای وام به دانشجویان و دانش‌آموزان مستمند؛

د)کمک به افراد مستمند و فقیر طایفه به صورت بلاعوض از طریق صندوق خیرات؛

ه)تشویق دانش‌آموزان و دانشجویان نخبه طایفه از طریق صندوق خیرات.

٤. شرایط عضویت

مطابق ماده ۲ اساسنامه، عضویت در صندوق با تصویب هیئت مدیره برای کلیه خانوارهای طایفه ندری اعم از زن و مرد در کلیه سطوح شغلی و از سن ده سال به بالا با شرایط زیر آزاد است:

الف) اعتقاد به مفاد اساسنامه صندوق و التزام عملی به آن

ب) پرداخت حداقل صد هزار ریال به عنوان سرمایه اولیه و پرداخت مبلغ حداقل ۳۰ تا ۱۰۰ هزار ریال در ماه به عنوان افزایش سرمایه

البته از بهار ۱۳۸۶ به بعد، شرایط سرمایه اولیه برای عضویت افراد به پانصد هزار ریال ارتقا یافته است و با پرداخت کمتر از این مبلغ کسی نمی تواند به عضویت صندوق درآید .

۵. حوزه عملیات صندوق

حوزه عملیات این صندوق شامل کلیه خانوارهای طایفه ندری (مستقر در دو شهرستان جوانرود و روانسر و روستاهای اطراف و دیگر مناطق) است.

٦. ارکان صندوق

ارکان صندوق قرض الحسنه احسان عبارتند از:

۱.٦. مجمع عمومی

مجمع عمومی طبق ماده ۹ اساسنامه و اظهارات مدیر عامل، هر دو سال یک بار ظرف یک ماه پس از پایان سال مالی صندوق تشکیل می شود و در موارد مقتضی و ضروری، هیئت مدیره می تواند جلسه فوق العاده نیز تشکیل دهد. مجمع عمومی عادی تاکنون مرتباً هر دو سال یک بار تشکیل شده به طوری که از بدو تأسیس صندوق تاکنون ۴ بار مجمع عمومی عادی و ۲ بار مجمع عمومی فوق العاده تشکیل گردیده است. مطابق نتایج به دست آمده، در اولین مجمع عمومی صندوق که در تاریخ ۷۹/۹/۲۵ برگزار شد، از ۲۹ نفر عضو ۲۶ نفر یعنی ۸۹٪ اعضا، شرکت کردند در حالی که این نسبت در مجمع مورخ ۸۵/۹/۱۲ به ۶۲٪ کل اعضا کاهش یافت. این امر بنا به اظهارات مدیر عامل و هیئت مدیره ناشی از اعتماد صد درصد اعضای صندوق به مسئولان صندوق (مدیر عامل و اعضای هیئت مدیره) می باشد. اما به نظر می رسد علاوه بر اعتماد اعضا به مسئولان صندوق که از خویشاوند بودن اعضا نشأت می‌گیرد، عوامل دیگری نیز در کاهش اعضا در شرکت در مجامع عمومی عادی و فوق العاده تأثیر گذار بوده است که از جمله آنها می‌توان به عدم حق شرکت زنان عضو صندوق در این مجامع با توجه به مفاد اساسنامه و نبود جا و مکانی برای برگزاری این مجمع اشاره کرد.

۲.٦. هیئت مدیره و بازرسان

اداره امور صندوق طبق اساسنامه (ماده ۱۱) بر عهده هیئت مدیره است. هیئت مدیره صندوق مرکب از ۵ عضو اصلی و ۲ عضو علی البدل است که در مجمع عمومی عادی برای مدت ۲ سال از بین اعضای صندوق با رأی مخفی انتخاب می شوند. همچنین ۲ نفر به عنوان بازرس در همین دوسال انتخاب می‌گردند که یکی از آنها عضو اصلی و دیگری علی البدل است. سمت هیئت مدیره و مدیرعامل و بازرسان افتخاری است و هیچ گونه کارمزدی دریافت نخواهند کرد.همه اعضای هیئت مدیره و بازرسان مردند (جدول۴).

جدول ٤. مشخصات اعضای هیئت مدیره و بازرسان صندوق قرض الحسنه طایفه ندری

اعضای هیئت مدیره	سن	میزان تحصیلات	شغل اصلی	سابقه فعالیت در صندوق(سال)	میزان سرمایه (میلیون ریال)
مدیر عامل و رئیس هیئت مدیره	۴۷	لیسانس	دبیر	۷ سال از بدو تأسیس تا کنون	۱/۹۱
نایب رئیس هیئت‌مدیره	۴۶	لیسانس	آموزگار	۳	۲/۷۶
عضو هیئت مدیره	۳۳	لیسانس	مهندس	۳	۳/۵۸
منشی (حسابدار)	۳۷	فوق دیپلم	کارمند	۳	۱/۵
عضو هیئت مدیره	۳۸	لیسانس	آموزگار	۱	۰/۸۴
عضو علی البدل	۳۸	لیسانس	کارمند	۱	۲/۳۷
عضو علی البدل	۳۹	لیسانس	دبیر	۳	۲/۰۶
بازرس	۳۶	لیسانس	دبیر	۳	۱/۰۱
بازرس(علی البدل)	۳۲	لیسانس	کارمند	۱	۱/۵
جمع		–	–		۱۷/۵۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۷. مشخصات مالی صندوق

صندوق قرض الحسنه احسان تاکنون هیچ گونه وام و اعتباری از مؤسسات دولتی و بخش خصوصی دریافت نکرده و سرمایه صندوق صرفاً از سپرده های اعضا حاصل شده است. سرمایه صندوق در بدو تأسیس ۹/۳۵ میلیون ریال بوده که این سرمایه تا تاریخ ۸۶/۱۰/۱۰ به مبلغ ۳۳۶/۲۶ میلیون ریال رسیده است(جدول ۵). این مطلب نشان می‌دهد که پس از تأسیس صندوق، هر ساله به موازات افزایش تعداد اعضا و سرمایه گذاری آنها، سرمایه صندوق نیز رشد یافته است(جدول ۵).

جدول ۵. روند افزایش اعضا و سرمایه صندوق از سال ۱۳۷۹ تا تاریخ ۸۶/۱۰/۱۰

سال	تعدا اعضا	میزان سرمایه (میلیون ریال)
۱۳۷۹	۲۹	۹/۳۵
۱۳۸۰	۳۵	۳۱/۹۴
۱۳۸۱	۹۶	۱۳۵/۱
۱۳۸۲	۱۰۴	۱۶۱/۲۱
۱۳۸۳	۱۱۵	۱۸۶/۲۴
۱۳۸۴	۱۹۶	۲۱۲/۵۲
۱۳۸۵	۲۴۳	۲۶۷/۲۷
۱۳۸۶	۲۸۰	۳۳۶/۲۶

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۶ نشان می‌دهد بیشترین افراد یعنی ۳۲ درصد آنها، در محدوده کمتر از ۵۰۰ هزار ریال و کمترین افراد یعنی ۴ درصد آنان در محدوده ۴ میلیون ریال به بالا سرمایه‌گذاری کرده‌اند.

جدول ٦. توزیع تقریبی سرمایه صندوق دربین اعضای صندوق

ردیف	توزیع سرمایه (هزار ریال)	تعداد اعضا (نفر)	درصد
۱	۵۰۰>سرمایه	۹۰	۳۲
۲	۱۰۰۰ >سرمایه>۵۱۰	۲۹	۱۰
۳	۱۵۰۰>سرمایه>۱۰۱۰	۵۷	۲۰
۴	۲۰۰۰>سرمایه>۱۵۱۰	۲۰	۷
۵	۲۵۰۰>سرمایه>۲۰۱۰	۲۰	۷
۶	۳۰۰۰>سرمایه>۲۵۱۰	۲۲	۸
۷	۳۵۰۰>سرمایه>۳۰۱۰	۱۷	۶
۸	۴۰۰۰>سرمایه>۳۵۱۰	۱۳	۵
۹	۴۰۰۰< سرمایه	۱۲	۴

مأخذ: یافته‌های تحقیق

طبق اساسنامه، هر عضو صندوق مؤظف است ماهانه حداقل ۳۰ و حداکثر ۱۰۰ هزار ریال بر سرمایه خود بیفزاید که این افزایش سرمایه برای کارمندان و شاغلان دولتی اجباری است. طبق اساسنامه و به گفته مدیر عامل و هیئت مدیره، هر چه سرمایه اعضا زیادتر باشد، این افراد بیشتر وام خواهند گرفت و بر همین اساس تا سه برابر سرمایه می توانند وام نوبتی بگیرند.

۸. مشخصات اعتباری صندوق

صندوق قرض الحسنه احسان۶ نوع وام با یک ضامن و یک فقره چک به اعضا پرداخت می کند:

۱.وام نوبتی: این نوع وام با توجه به سرمایه صندوق و سرمایه متقاضی، حداکثر تا سه برابر سرمایه عضو پرداخت می شود .

۲.وام ضروری: در صورت اضطرار و احتیاج شدید و یا اگر بر اثر حوادثی غیر مترقبه همچون آتش سوزی، بیماری، عمل جراحی پر هزینه، اعضا یا بستگان درجه یک و دو آنها متضرر شوند می‌توانند به تشخیص هیئت مدیره، تا سقف ۵۰ میلیون ریال بدون نوبت از صندوق وام دریافت نمایند.

۳.وام مسکن: اعضای بدون مسکن صندوق قرض الحسنه احسان به تشخیص وتصویب هیئت مدیره و بازرسان می توانند وام مسکن تا سقف ۵ میلیون ریال دریافت کنند. بازپرداخت این وام باید حداقل در ۱۲ ماه و حداکثر در۳۰ ماه صورت گیرد. براساس اساسنامه، عضو متقاضی وام مسکن در موقع درخواست وام نباید وام دیگری گرفته باشد. هر یک از اعضا فقط یک بار درمدت عضویت خود می‌توانند از وام مسکن استفاده نمایند و این وام یکجا به متقاضی پرداخت می شود.

۴. وام ازدواج: کلیه اعضای صندوق اعم از زن و مرد که برای نخستین بار درصدد ازدواج بر می‌آیند با تصویب هیئت مدیره می‌توانند تا سقف ۵ میلیون ریال وام از صندوق دریافت کنند.

۵. وام فوت بستگان درجه یک و دو: کلیه اعضای صندوق قرض‌الحسنه احسان در صورت فوت یکی از بستگان درجه یک و دو خویش با تصویب هیئت مدیره می‌توانند تا سقف ۵ میلیون ریال وام از صندوق دریافت کنند.

۶. وام تحصیلی به دانشجویان و دانش آموزان مستمند: دانشجویان و دانش‌آموزان مستمند طایفه ندری چه عضو صندوق باشند چه نباشند، به تشخیص هیئت مدیره و با ارائه مدرک مستند می توانند تا سقف ۱میلیون ریال وام دریافت کنند.

۹. شرایط و وضعیت اعطای وام

صندوق قرض الحسنه احسان تاکنون وام بلاوصول نداشته است و اعضا وام دریافتی را به موقع پرداخت کرده اند. بنا بر اساسنامه، اگر وامی وصول نشود و یا فردی توانایی پرداخت آن را نداشته باشد، به تشخیص هیئت مدیره و مدیر عامل، از صندوق خیرات وام فرد مذکور پرداخت خواهد شد. در این صندوق دو وام نوبتی و ضروری در اولویت خواهند بود. گرفتن وام نوبتی طبق امتیاز خواهد بود و امتیاز بندی بر اساس سابقه عضویت وسرمایه می‌باشد و هرکس سابقه بیشتری داشته باشد در اولویت خواهد بود. بنابراین اگر متقاضی وام نوبتی از حد معمول بیشتر باشد، امتیازات افراد برای رفع این مشکل در نظر گرفته خواهد شد.

تمام مراحل پرداخت وام در عرض کمتر از نیم ساعت انجام می شود و بلافاصله چک به نام متقاضی به مبلغ تصویب شده صادر می گردد. در هر ماه به طور متوسط ۵ تا ۷ نفر از صندوق وام می گیرند. باز پرداخت وامها بعد از یک ماه از دریافت وام شروع خواهد شد و در ۱۵ تا ۳۰ ماه قسط بندی می‌شوند.

طی این ۸ سال در مجموع ۳۸۸ فقره وام به مبلغ ۸۹۸/۸۹ میلیون ریال به اعضا پرداخت شده است. متوسط تعداد وام پرداخت شده در سال ۵۵/۴ فقره و متوسط مبلغ پرداختی ۱۳۱/۹۱ میلیون ریال در سال و متوسط وام پرداختی در هر فقره ۲/۳۸ میلیون ریال می باشد. وامهای پرداختی به اعضا بدون سود و کارمزد است(جدول۷).

جدول ۷. تعداد و میزان وام پرداختی به اعضا از سال ۱۳۷۹ تا سال ۱۳۸٦

سال	دفعات وام پرداختی (یا تعداد افراد وام گیرنده)	مبلغ کل وام پرداخت شده (ریال)
۱۳۷۹	------	--------
۱۳۸۰	۳۴	۲/۷۲
۱۳۸۱	۸۰	۱۱۵
۱۳۸۲	۶۸	۱۳۶/۷۷
۱۳۸۳	۴۲	۱۲۶/۹۸
۱۳۸۴	۶۵	۱۸۶/۲۴
۱۳۸۵	۴۹	۱۷۶/۸۸
۱۳۸۶	۵۰	۱۵۴/۳
جمع	۳۸۸	۸۹۸/۸۹
متوسط	۵۵/۴	۱۳۱/۹۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نوع و تعداد وامهای مختلف اعضا طی سالهای گذشته یکسان نبوده است و بررسیهای موجود نشان می دهد که اعضای صندوق بیشتر از وام نوبتی استفاده کرده اند(جدول۸).

جدول ۸. انواع وامهای پرداخت شده

انواع وام	تعداد اعضای وام گیرنده (نفر)	مبلغ وام (هزار ریال)	کل مبلغ (هزار ریال)
نوبتی	۳۲۰	از ۸۰۰ تا ۶۰۰۰	۸۳۹/۳۸
ضروری	۶۲	۱۰۰۰	۶۲
مسکن	–	–	–
ازدواج	۴	۵۰۰۰	۲۰
فوت بستگان	–	–	–
تحصیلی	۲	۱۰۰۰	۲۰

مأخذ: یافته های تحقیق

۱۰.کارکردهای صندوق

۱.۱۰.کارکردهای آشکار

باتوجه به اهداف صندوق، این صندوق دارای کارکردهای آشکاری‌است که اصلی‌ترین آن کمک به اعضای صندوق از طریق پرداخت وام به آنها بدون ضوابط اداری و بانکیِ دست و پاگیر است. کارکردهای آشکار دیگر این صندوق عبارتند از :

-کمک به دانشجویان و دانش‌آموزان مستمند طایفه ندری اعم از اینکه عضو صندوق باشند یا نباشند؛

- فراهم کردن زمینه مشارکت افراد بیشتر و تشکیل یک تعاونی به منظور کسب درآمد برای اعضا؛

-کمک به مستمندان و فقیران طایفه ندری؛

- تأمین فوری نیاز مالی افراد عضوصندوق.

۲.۱۰.کارکردهای پنهان

با توجه به شواهدو قراین، این صندوق کارکردهای پنهانی نیز دارد که جزو وظایف صندوق نیست. این کارکردها عبارتند از:

-احیای هویت طایفه‌ای و قومی و یا زنده کردن آداب و رسوم فرهنگی طایفه ندری؛

- نشر و ترویج فرهنگ اسلامی؛

-رقابت با طایفه های دیگر جهت بهبود وضعیت معیشتی اعضای گروه؛

-ایجاد انسجام و اتحاد و همبستگی میان افراد طایفه ندری و هماهنگی بیشتر برای شرکت کردن در انتخابات شوراها و مجلس.

۱۱. عوامل مؤثر در موفقیت صندوق

براساس یافته‌های تحقیق و مصاحبه با اعضای صندوق از جمله مدیرعامل‌و هیئت‌مدیره، صندوق در جهت برآورده کردن اهداف تعین شده در اساسنامه موفق بوده است. از عوامل موفقیت صندوق می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- رعایت اصول و مقررات صندوق؛
- عدم تبعیض بین اعضا؛
- سهولت ورود و خروج اعضا از صندوق؛
- پرداخت وام قرض‌الحسنه و بدون کارمزد به اعضا؛
- نداشتن مخارج و هزینه‌های پرسنلی برای صندوق و افتخاری کارکردن مدیر عامل و هیئت‌مدیره؛
-خویشاوند بودن اعضای صندوق.

۱۲. مشکلات فراروی روی صندوق

صندوق قرض الحسنه احسان با توجه به اندک بودن سرمایه‌اش و عدم حمایتهای دولتی نمی تواند توسعه چندانی بیابد. از دیگر مشکلات مهم می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- این صندوق با توجه به آنکه از پشتوانه‌های قانونی بهره‌مند نیست، احتمال دارد هر لحظه افراد سرمایه‌های خود را از صندوق خارج کنند و صندوق منحل شود.
- این بند مهم اساسنامه که اعضا برای پیشرفت و توسعه صندوق باید هرسال سهم خود را افزایش دهند، عملاً به دلیل عدم پشتوانه،کمتر رعایت و اجرا می شود.
- نبود روحیه طایفه گرایی به آن شکل اولیه‌اش می تواند در خروج اعضا از صندوق تأثیر بگذارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

بررسی صندوق قرض الحسنه احسان طایفه ندری با استفاده از روش مصاحبه با اعضای صندوق از جمله مدیر عامل و اعضای هیئت مدیره نشان داد که این صندوق تابعیت طایفه‌ای دارد و فقط کسانی در این صندوق می توانند عضو شوند که جزو طایفه ندری باشند. متغیرهایی مانند قومگرایی و طایفه گرایی، مذهبی بودن، آگاهی از مشکلات اعضا یا خانوارهای طایفه ندری و همچنین موقعیتها و وقایع خاص (مانند مراسم مذهبی و سوگواری و عروسی و...)در شکل‌گیری این صندوق تأثیر زیادی داشته‌اند. این صندوق دارای ۲۸۰ عضو

می باشد که ۶۵ درصد آن را مردان و ۳۵ درصد آن را زنان تشکیل می دهند. از میان مردان۲۸ درصد در بخش دولتی و ۷۲ درصد در بخش آزاد شاغل هستند. از میان زنان نیز ۱۵ درصد در بخش دولتی شاغلند و ۸۵ درصد خانه‌دارند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که هر سال بر تعداد اعضا و سرمایه صندوق افزوده می‌شود به طوری که هنگام تأسیس صندوق در سال ۱۳۷۹ اعضاو سرمایه صندوق به ترتیب ۲۹ نفر و ۹/۳۵ میلیون ریال بود ولی درسال ۱۳۸۶ به ۲۸۰ نفر و۳۳۶/۲۶ میلیون ریال افزایش یافت. بررسیها نشان می دهد که همه اعضای هیئت مدیره و مدیرعامل مردهستند و تاکنون به زنان عضوصندوق حق شرکت در مجامع عمومی و عادی داده نشده است. خدمات دهی این صندوق، ارائه شش نوع وام (نوبتی ، ضروری، مسکن، ازدواج، تحصیلی و فوت بستگان) و بیشتر وام نوبتی بوده است. البته در کنار وام دهی، از طریق صندوق خیرات به مستمندان طایفه کمکهای بلاعوض نیز پرداخت شده است.

این مطالعه همچنین نشان داد که هر سال تقریباً ۳۰ الی ۴۰ نفر به اعضای صندوق و۴۰ الی ۵۰ میلیون ریال به سرمایه صندوق اضافه می شود. یافته‌های دیگر در مورد این صندوق عبارتند از:

- محل استقرار این صندوق در خانه است، اما سپرده های اعضا در بانک نگهداری می‌شود.
- طبق اساسنامه، سیستم این صندوق شبیه سیستم بانکی است؛ یعنی وام گرفتن و واریز کردن پول به صورت دستی انجام نخواهد شد.
- برای شرکت اعضا در جلسات و غیره دعوتنامه رسمی و کتبی ارسال خواهد شد .
- سمت هیئت مدیره و مدیر عامل افتخاری است و حق الزحمه یا حقوق دریافت نخواهند کرد .
- در مجمع عمومی، مردان شرکت خواهند کرد و زنان حق شرکت ندارند. در این باره زنان می توانند وکالت خود را به یک نفر دیگر که مرد باشد بدهند.
- حق رأی در مجمع عمومی بر پایه سرمایه نیست بلکه بر اساس عضویت افراد تعین می شود .

– اعضای صندوق زمانی می توانند دوباره وام بگیرند که وام اولی را پرداخت کرده باشند .

– افزایش سرمایه برای کارمندان ضروری خواهد بود .

– وام دادن به اعضا بر اساس امتیازبندی است.این امتیازبندی برپایه میزان سرمایه و مدت زمان خواب سرمایه در صندوق صورت می گیرد و اعضا می توانند تا سه برابر سرمایه وام بگیرند.

– خود افراد موظف به ارائه اقساط به صندوق هستند.

– پرداخت وام بعد از درخواست کتبی متقاضی و تصویب هیئت مدیره و ثبت سند و دریافت رسید انجام می شود.

– افرادغیرفامیلِ متقاضی نمی توانند عضو شوند.

– به وامهای پرداختی کارمزد تعلق نمی گیرد.

نتایج نشان می دهد که این صندوق در کارکردهای آشکار خود یعنی در عضوگیری و افزایش سرمایه و وام دادن به اعضا موفق بوده است؛ اما کارکرد دیگر این صندوق جلوگیری از نزول‌خواری افراد بوده که به نظر می رسد با توجه به وضع اقتصادی جامعه و نرخ بالای تورم و مسکن کمتر تحقق یافته است. برای مثال با توجه به اینکه سقف وام پرداختی به اعضا ۵ میلیون ریال می باشد، اعضا نمی توانند با این مبلغ مثلاً رهن خانه‌ای استیجاری را بپردازند.

در اینجا جهت توسعه و پویایی صندوق و پیشرفت آن موارد زیر پیشنهاد می گردد:

– افزایش موجودی اعضا درهر سال نسبت به سال قبل؛

– ذخیره سرمایه و خرید سهام شرکتها و یا سرمایه‌گذاری در فعالیتهای اقتصادی؛

– قانونی نمودن صندوق و ثبت آن از طریق مراجع ذیربط؛

– دعوت از زنان برای شرکت در مجامع عادی و فوق‌العاده و استفاده از تواناییهای آنها در ساختار هیئت مدیره؛

- گسترش صندوق و دامنه فعالیت آن از طریق خارج شدن از حالت طایفه‌گری و عضوگیری از افراد دیگر طوایف و جوامع؛

- شفاف سازی و ارائه راهکارهای مناسب در راستای برنامه‌ریزی مناسب و گرفتن بیلان کاری درست توسط اعضای هیئت مدیره و دیگر اعضا؛

-گسترش خدمات‌دهی از جمله ارائه خدمات و اعطای وام به جوانان و گاهی حتی کمک بلاعوض به آنها.

منابع

۱. سعیدی،محمد رضا (۱۳۸۲)، درآمدی برمشارکت های مردمی، انتشارات سمت،تهران.

۲. شکوری، علی (۱۳۸۴)، عملکرد سازمانهای غیررسمی، *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، شماره ۱۹.

۳. عبدالهی، احمد و دیگران (۱۳۸۵)، ارزیابی کارکرد اجتماعی سازمانهای غیردولتی در ایران، *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، شماره ۲۳، زمستان ۸۵

۴. علوی تبار،علیرضا(۱۳۷۶)، جامعه مدنی، نشریه *کیان*، شماره ۳۳.

۵. محمد علیزاد، نقی(۱۳۸۲)،آشنایی با وظایف هیأت مدیره و شرکتهای تعاونی روستایی، *ماهنامه تعاون* .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی